

PANDULA ATTILA

KÖTETÜNK KÉPEIRŐL

Illusztrációink történelmi eseményekhez kapcsolódnak: a Wesselényi-féle összeesküvés vezetőinek 1671-es, továbbá Martinovics Ignác és társai 1795-ös kivégzéséhez.

Az 1664-es vasvári béke után a magyar főnemességnek addig elkötelezett Habsburg-párti vezető politikusai is úgy látták, hogy Bécs feladta a török elleni harcot, s a magyar nemesi önkormányzat megszüntetésére tör. Az összeesküvés élére maga a nádor, Wesselényi Ferenc állt. Irányítása mellett szövetséget hoztak létre, török és francia támogatást keresve. Wesselényi váratlan halála után (1667) azonban a mozgalom vezetői között elmélyültek az ellentétek. A tervezett felkelést hanyagul készítették elő; a mozgalmat a császári katonaság 1670 tavaszán elfojtotta. A konspiráció felgöngyölítése az ország katonai megszállására és a nyílt abszolutizmus bevezetésére indította a bécsi udvart. A császári udvar Bécsben törvénytelenül (idegen bíróság előtt) hűtlenségi perbe fogta és halálra ítélte a letartóztatott főurakat. 1671. április 30-án Nádasdy Ferencet Bécsben, Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet Bécsújhelyen kivégezték. Egyedül I. Rákóczi Ferencnek sikerült kemény feltételek mellett kegyelmet kapnia.

A XVIII. század utolsó évtizedében széles körű nemesi ellenállás bontakozott ki. I. Ferenc önkényuralma ellen, mely összekapcsolódott a haladó értelmiség – „a magyar jakobinusok” – mozgalmával. A nemesség a nemzeti függetlenség ügyéért szállt síkra, az értelmiség ennél sokkal radikálisabb felfogást vallott: célja volt a feudalizmus felszámolása is. A két irányzat egy táborba tömörítését Martinovics Ignác vállalta, Hajnóczy József, Laczkovics János, Szentmarjai Ferenc és Sigray Jakab segítségével. Az események közismertek. Az összeesküvés felfedezése után a forradalomtól rettegő bécsi udvar szigorú példát kívánt statuálni, ezért a mozgalom elfogott vezetői közül hetet kivégeztetett, sokan súlyos börtönbüntetést kaptak.

A kivégzés elrettentő hatását növelendő grafikai ábrázolásokat is cirkuláltattak. Igen elterjedtek azok az egykorú rajzok, melyek az összeesküvés szervezetét hol fa, hol több fejű sárkány képében mutatták be, hogy azután hatalmas pallos tege ártalmatlanná a hűtleneket.

A közölt rajz is bemutat egy ilyen „Martinovics-fát”. A fő téma azonban maga a kivégzés. A rajzon Sigrayt fejezi le a bakó. Három foglyot szekéren hoznak a vesztőhelyre. Elöl Laczkovics János, kezében pipával. Martinovics az ún. kivégzési négyszögön belül van ábrázolva, gyóntatójával imádkozik. A kivégzést pallossal hajtották végre. (A címlapon hóhérpallos markolata.)

Az illusztrációk lelőhelyei:

- a) Ausführliche und Warhaftige (Beschreibung. Wie es mit denen Criminal-Processen, und darauff erfolgten Executionen Wieder die drey Graffen Frantzen Nadassdi, Peter von Zrin, und Frantz Christophen Frangepan, eigentlich hergangen. Wien 1671. RMK. III. 2549. (Nádasdy, Zrínyi, Frangepán kivégzése.)
- b) Sententiae tam inclytae Tabulae Regiae judicariaeiae quam excelsae Tabulae Septem-

vialis contra criminis lasae majestatis seu perduellionis reos latae. Pestini 1795. (A Martinovics-féle összeesküvésben részt vevők ítéleteit tartalmazó kiadvány címlapja és Martinovics Ignác arcképe.)

- c) Cennerné Vilhelml Gizella: Magyarország történetének képekonyve 896–1849. Bp. 1962. 251.p. (Martinovics Ignác és társainak kivégzése.) 1795. V. 20. Ismeretlen mes-ter goauche-a, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Arcképcsarnok.
- d) Magyar Nemzeti Múzeum Fegyvertára 55.3614. (XVIII. századi hóhérpallos mar-ko-lata.)

A címlapon: hóhérpallos markolata

1. Nádasdy Ferenc kivégzése a bécsi városházán 1671. április 30-án
2. Zrínyi Péter kivégzése Bécsújhelyen, 1671. április 30-án
3. Frangepán Ferenc bécsújhelyi kivégzése, 1671. április 30-án
4. Martinovics Ignác és társainak kivégzése, 1795. május 20.
(MNM Történelmi Képcsarnok)
5. A Martinovics-féle összeesküvésben részt vettek ítéleteinek szövege
6. Martinovics Ignác ismert arcképe az ún. „Martinovics-fával” az összeesküvés ügyében hozott ítéletszövegeket közlétező kötet illusztrációja